

Hodnocení bakalářské práce

Posudek oponenta práce

Jméno autora: Radka Horná

Název práce: Zaměstnanost jako klíčový faktor kulturní integrace romské komunity v Kostelci nad Orlicí

Oponent práce: Mgr. Luděk Jirka, Ph.D.

Téma a cíl práce: Bakalářská práce se zabývá problematikou romské zaměstnanosti a snaží se odhalit příčiny nedostatečného zaměstnávání Romů. Autorka pracuje s konceptem sociální konstrukce reality. V bakalářské práci uvádí i praktickou část, kde se snaží uvést pohled na danou problematiku jak ze strany Romů, tak zaměstnavatelů. Výzkum a potažmo i celá bakalářská práce je lokalizována do města Kostelec nad Orlicí.

Zaměření práce: Romové, úřad práce, zaměstnání, zaměstnavatelé, trh práce

Jazyková a stylistická úroveň práce: Po jazykové i stylistické stránce je práce zpracována na relativně dobré úrovni. Stylistické chyby se vyskytují zejména v podobě čárek a objevují se i menší nepřesnosti (např. „*vše světovém*“ místo „*všesvětovém*“, s. 19; „*severoamerického*“ místo „*severoafrického*“?, s. 18). Méně často se pak objevují některá hovorová slova („*natož*“, s. 20) nebo překlady („*zavedení povinné předškolní výuka*“, s. 42).

Rozsah práce: V mezích vyššího rozsahu, 93 stran včetně bibliografie a přílohy.

Použitá literatura: Bakalářská práce pracuje s fundovanými zdroji. Celkově je text založen na 24 tištěných zdrojích a na 12 internetových zdrojích. Autorka bohužel nepracuje ani s jedním cizojazyčným zdrojem.

Formální stránka práce: Po formální stránce je práce včetně poznámkového aparátu zpracována požadovaným způsobem.

Celkové hodnocení a kritické poznámky:

Bakalářská práce si vytkla za cíl analyzovat nezaměstnanost Romů a autorka uvádí důvody a příčiny, které jsou s tímto problémem spojené. Práce celkově poukazuje na určitou diskrepanci, jak lze vnímat situaci z pohledu trhu práce a jak situaci vnímají zaměstnanci z řad Romů. Zaměstnavatelé si „uvědomují rizika“ zaměstnávání Romů a zároveň se objevuje ochota je přijmout na nízko kvalifikované pozice, ale toto jednání vidí samotní Romové jako diskriminační. Odvážím se tvrdit, že autorka nedostatečně pracuje s konceptem sociální konstrukce reality a také svou analýzu kvalitativního výzkumu nedokáže uvést do konkrétnějšího a hmatatelnějšího výsledku. Tyto skutečnosti limitují celou práci, která tak nabývá spíše deskriptivního charakteru.

Autorka se ve své práci opírá o koncept sociální konstrukce reality podle Petera L. Bergera a Thomase Luckmanna (1999), ale tento teoretický přístup je v podstatě jen uveden bez vztahu ke konkrétnímu zaměření její práce. To je obrovská škoda a nelze tvrdit, že by zakomponování teorie do výzkumu přineslo samo o sobě nějakou značnou inovaci, ale autorka se o to měla pokusit.

Pokud bychom zůstali u konceptu sociální konstrukce reality, pak lze rovněž uvést, že v autorčině podání se jeví symetrie mezi objektivitou a subjektivitou příliš souvztažně a autorka to demonstruje např. termínem „*neúspěšná socializace*“ (s. 16). Zde nám totiž v kontextu své práce nabízí představu, že komfort a uniformita vůči společnosti jsou vhodnými atributy člověka, které by neměly být porušovány, jinak bude život neúspěšný. Takhle to ale přeci nelze vnímat.

Dále se mi jeví, že autorka hojně přebírá Jakoubkovy teze. Zkráceně lze uvést, že Marek Jakoubek nivelizoval modernistické pojetí romského národa, jak ho proponovali jiní badatelé, a ačkoliv lze vnímat Jakoubkovy teze jako fundované, stále bych si dovilil tvrdit, že konfrontace s jinými zdroji by byla přinejmenším účelná. To je další problematyczny bod.

Tyto dva body se týkají především teoretického ukotvení práce. Dále si dovoluji oponovat některým tezím autorky. Přijde mi, že autorka pracuje s tezí, že zaměstnání je pro člověka jakási nutnost nebo celospolečenská potřeba, ale tím se opět dostáváme k tezím o konformitě a uniformitě. Samotná ztráta zaměstnání pak nutně *nevede* k psychickým indispozicím člověka, k deprivaci a demoralizaci v rámci přímé kauzality. Podobných problematycznych bodů je v práci více (např. Ztráta zaměstnání přeci automaticky neznámá „*zvýšenou konzumací alkoholu, nikotinu a drog, vyšší nemocností a rostoucí spotřebou léků, vyšším výskytem sebevražedných pokusů*“; s. 34).

Doporučoval bych si pro účely práce nejprve definovat, o jaké přesné skupině nezaměstnaných ve své práci autorka hovoří. Píše sice o Romech, ale má na mysli deviantní nebo pouze nezaměstnané Romy? Podle kontextu práce se jedná o ten typ nezaměstnaných, které bych si dokázal představit jako narkomany, anebo alkoholiky, ale tyto osoby autorka určitě na mysli nemá. Nedostatečná definice určitých pojmů souvisí také např. v autorčině odkazu na „*neproblémové členy romské komunity*“ (s. 36). Co to znamená neproblémový a čím se problémový liší od neproblémového? Opět je nutná jasná definice.

Dále bych se rád věnoval kvalitativnímu výzkumu a tedy praktické části, kterou autorka uvádí od strany 54. Především bych rád uvedl, že kvalitativní výzkum není výzkumná strategie, ale metodologie s jasným schématem výzkumu. Samozřejmostí pak zůstává, že kvalitativní výzkum opravdu nenaplnuje prvky objektivity, protože zkoumá subjektivní pohledy participantů (ale jeho benefity tkví především ve validitě na úkor „objektivizující“ reprezentativity a reliability).

Praktická část pak opět obsahuje určitá slovní spojení, která jsou pro mě poněkud záhadná a která zřejmě vyplývají také z nedostatečné definice – např. co znamená „*neformální rozhovor*“ (s. 56) nebo co si autorka představuje pod spojením „*dotazníková metoda sběru dat pomocí strukturovaného rozhovoru*“ (s. 56)? Autorka dále uvádí, že se snažila mezi romskými spoluobčany vybrat respondenty, u kterých předpokládala, že práci shánějí a že se účastní výběrových pohovorů, zatímco mezi zaměstnavateli si zvolila firmy, které romské spoluobčany opravdu zaměstnávají. Ale to jde podle mě částečně proti předpokladům uvedeným v teoretické části práce.

Pro svůj výzkum si autorka vybrala 6 respondentů, 3 romské respondenty a 3 respondenty z řad zaměstnavatelských pozic. To je pro kvalitativní výzkum žalostně málo, navíc se jedná o dvě skupiny po třech respondentech. Respondentů z každé skupiny by mělo být alespoň 15, aby byly umožněné dostatečně validní procesy kategorizace a kódování.

Kvalitativní výzkum je problémový i v jiných bodech. Autorka uvádí, že použila strukturované rozhovory (s. 56) a následně uvádí použití polostrukturovaných rozhovorů (s. 60). Reálně jsem však přesvědčen, že autorka používá jakousi směs obou rozhovorů, protože pokládá respondentům jasně dané otázky bez otázek doplňujících, ale zároveň jsou tyto otázky otevřené. Problémem analýzy rozhovorů je také skutečnost, že autorka nepoužívá téměř žádné citace z rozhovorů (ačkoliv je uvádí na konci práce v příloze) a analýza tak působí trochu liknavě, přičemž některé uvedené interpretace zřejmě nevycházejí přímo z úst respondentů. Na příklad jsem přesvědčen, že žádný respondentů by o sobě přímočaře netvrdil, že trpí vůči Romům „*předsudky*“ (s. 63). Spíše se dostáváme do situace, kdy respondent deklaroval určitý postoj, který pak autorka uvedla jako předsudečný. Tato autorčina interpretace je ovšem interpretací druhého řádu, spojená v podstatě s kategorizací výpovědi participantů. Podobné by to bylo i s termínem „*integrace*“ (s. 69), který opět zcela určitě není vlastním slovem respondentů, ale kategorizací autorky. To jsou velice závažné body.

Jako další problematický aspekt vnímám určitou nekompatibilitu mezi teoretickou a praktickou částí – např. jako jeden z důležitých bodů uvedla autorka v teoretické části diskriminaci a předsudky, ale v praktické části uvádí, že se k těmto postojům zaměstnavatelé nepřiznávají a tím v bakalářské práci prakticky končí celá problematika předsudků a diskriminace. Dále vidím určitou nekompatibilitu v této části práci, když autorka uvádí, že dva ze tří respondentů – zástupců firem - odmítli spolupráci (s. 60) a pak autorka uvádí, že s výběrem respondentů žádné potíže neměla (s. 67).

Kvalitativní výzkum by bylo dobré více rozvést a uvést podrobnější analýzu podloženou citacemi respondentů. Takto mi přijde, že se autorka nedostává příliš do hloubky výzkumného problému. Nedokážu např. vydedukovat, jestli je chování zaměstnavatelů opravdu diskriminační,

anebo jestli to lze vnímat „výmysl“ Romů, případně jaké kulturní diference stojí za diskriminací, když je autorka uvádí jako relevantní na straně 74. Čtenář tak moc neví, co si má ze závěru praktické části vzít.

Závěr má autorka velice krátký – pouze na jednu stránku – a navíc podle mého názoru odbytý, protože zde autorka např. uvádí: „*Názory na danou problematiku mají romští respondenti i zaměstnavatelé v rámci skupin podobné. Ale názory mezi zaměstnavateli a romským etnikem jsou odlišné, vše jsem podrobně popsala ve shrnutí výzkumné části.*“ (s. 76). To je značně matoucí, když si to čtenář přečte napoprvé a třeba i napotřetí. V závěru bych také očekával, že autorka lépe popíše výsledky výzkumu, uvede je do kontextu s teoretickými předpoklady, ale to v závěru není.

Práce kromě dříve uvedených překlepů obsahuje i další nedostatečnosti, např. se nejedná o Karla „Homolu“, ale o „Holomka“ (s. 43); uprchlíky nelze označovat za spoluobčany (s. 45); ve větě „*jednotlivé příbuzenské romské skupiny, stejně jako my, patří do indoevropské rasy*“ (s. 18) přeci nelze označovat rasy v dnešní době jako nějaký společný modus vivendi; historie by měla být více chronologická, protože např. ve druhé kapitole je uvedena situace ve 20. století, poté poválečný průmysl a poté opět předválečná situace; v definici „*kulturou označujeme veškeré jednání člověka, které je vnímáno v kontrastu s přírodou*“ (s. 23) je definice kultury velice rigidní; autorka dále hovoří o romských osadách (s. 23 a 24), ale to je záležitost, která se týká především Slovenska a nikoliv Čech. Také ve zdrojích jsou drobné chyby – Centrum pro studium demokratické kultury je nakladatelství z Brna a nikoliv z Prahy a u internetových zdrojů jsou nesourodé odkazy (někde je např. uvedený čas použití odkazu, jinde nikoliv; dále chyby označení „online“ a „cit.“; je zde tentokrát napsán „Homolka“ a nikoliv „Holomek“; poslední zdroj je uveden bez jakéhokoliv citačního úzu, když je uveden pouze internetový odkaz; u posledních tří zdrojů chybí „Dostupné z:“ apod.).

Celou práci limitují stylistické a gramatické nedostatky, protože např. hned v úvodu ve větě „*Majoritní skupiny se snaží o začlenění jedinců minoritních společností, aniž by museli své kulturní odlišnosti nutně ztratit a Toto začlenění občas bývá složité a komplikované*“ se objevuje jiný font než Times New Roman a závorka je zde navíc. Autorka zároveň používá jednověté odstavce, ve kterých je pouze jedna věta, a to podle mého názoru do značné míry rozbíjí textuální podobu celé práce.

Obecně jsou práci dobře popsány faktory, které vedou k reprodukci chudoby, k nezaměstnanosti i k sociálnímu vyloučení a za to bych chtěl autorku pochválit. Rovněž je vhodné uvést, že autorka má (subjektivní?) vztah k tématu bakalářské práce, protože se snaží „*propojit teoretické znalosti o romských menšinách s praktickými profesními zkušenostmi personální pracovnice a v současné době zaměstnankyně Úřadu práce v Kostelci nad Orlicí*“ (s. 9) a jasně tak deklaruje svou vlastní pozici v daném výzkumu.

Práce je jinak psaná deskriptivně, se zjevnou snahou poukázat na problematiku zaměstnatelnosti Romů a je patrné, že si na práci – snad až na závěr a bibliografii – dala autorka záležet. Práci lze s výše uvedenými výtkami připustit k obhajobě, ale komise by si měla být při hodnocení těchto výtek vědoma.

Otázky oponenta práce:

- Primární: Vzhledem k výše popsaným výtkám bych po Vás požadoval, abyste blíže rozvedla konkrétní uplatnění sociální konstrukce reality ve Vašem výzkumu? V čem tkví sociální konstruovaná realita Romů a zaměstnavatelů?
- Sekundární: Můžete blíže rozvést důvody, proč máte nedostatečný počet respondentů pro kvalitativní výzkum?

V Rivnenské oblasti

Datum: 27.7. 2021

Mgr. Luděk Jirka, Ph.D